

A státustörvény vitája a Magyar Hírlapban

Vitaindítójában Kántor Zoltán a magyar politika oldaláról is felteszi a kérdést: vajon mi a törvény tulajdonképpeni célja? Mit akar, és mit tud kezdeni a kisebbségekkel a törvényhozás fordulata? Tekinthejtük ezt egyszerűen - ahogy az gyakorta megesik - az első közvetlen kísérletnek a határon túli nemzetrészek anyaországgal történő egyesítésére? Vagy ez a politikai lépés a kisebbségek számára, különösen a szórványban élőknek, a gyakorlati kedvezményeken túl lelki-szellemi megerősítést hozhat, és a törvény jelentősége főként szimbolikus? Mindenesetre a központi hatalom végre hajlandó számba venni őket a szó szorosabb értelmében, és ugyanez a lépés az anyaország szellemi vérkeringését is frissíti, gyakorlati előnye visszafelé is érvényes, hiszen a kiadásoknál jelentékenyebb haszon várható a magasan képzett szakemberek szellemi értékeinek befogásából, az összmagyarság érdekei szerint történő hasznosításából. A kérdés illetően leképezése, ha jelentősek is a következményei, a Magyar Hírlap oldalain kibontakozó vitában nem jelenik meg. A Hírlap fóruma egyrészt kilépett a Kárpát-medence magyar vonatkozásai közül, és hangsúlyosan jelenítette meg az európai normák, különösen a Velencei Bizottság és az uniós országjelentés eszméit, ajánlásait, amelyek mentén ellentmondásokat vélt felfedezni a státustörvény tartalmával és elfogadásával szemben. Másrészt a törvény kihatásait a környező országokban várható politikai hadjárat szempontjából vizsgálta, ami rossz hatással lehet a kialakult viszonyokra, különösen a román-magyar viszonyra.

Publicisztikai írások sora világít rá a törvény feltételezett anomáliáira. Eörsi Mátyás kiemeli¹, hogy a "velencei ítélet" a vitás kérdésekben köztes álláspontot jelent, ugyanakkor a bizottság nem politikai, hanem szakértői testület, ajánlásai nem kötelező érvényűek, így az egymással vitatkozó felek között a nézetkülönbséget elmélyítheti, ami éppen a romániai magyarságot érintheti hátrányosan. Éppen azért, mert egyik fél számára sem született egészében kedvező ajánlás, s a vita erősödése magyarellenességgel és a már megszerzett jogosítványok elvesztésével járhat Romániában. Eörsi Mátyás figyelmét ugyan nem kerüli el a bizottság azon tétele, amely kimondja, hogy minden országnak jogában áll a határain túl élő nemzetrészekkel törődni, de ennek nem tulajdonít jelentőséget, mivel, ahogy állítja, ezt nem is vonta kétségbe senki. Ezzel ellentétben vitaindítójában Kántor Zoltán - egyetértésben e tanulmány szerzőjével - éppen e körülménynek tulajdonít döntő fontosságot, hiszen: "kisebbségvédelmi szempontból az igazán lényeges kérdés az, hogy a Velencei Bizottság legitimnek tekinti azt az elvet, mely szerint az anyaország támogatja a határain kívül élő kisebbségeket, és nem tekinti ezt pozitív diszkriminációnak, sem exterritoriális hatályúnak (...) elképzelhető, hogy egy új fejezet nyílt a kisebbségvédelem területén (...). Nem felejthetjük el, hogy a nemzeti kisebbségekre vonatkozó dokumentumok a nemzeti kisebbségek meghatározásában sehol sem említik az anyaországot."² Felvetődik ezzel kapcsolatban, hogy ez az óvatosság korántsem volt véletlen, amint a bizottság az anyaország tevékenységét a határain túl is elismeri, ez a kisebbségvédelemben egyfajta vákuumot okozhat.

Előfordulhat, hogy bizonyos kérdésekben sem az anyaország, sem azon ország, amelynek területére az adott kisebbségek szorultak, nem óhajt jogosítványokat fenntartani, minthogy mindkét fél a másik anyagi és szellemi áldozatát tartaná megfelelőnek. A bizottság jelentése tehát nemcsak fogalmi, meghatározásbeli újdonsággal szolgál, hanem az anyaországok felelősségét is felveti. A Velencei Bizottság ajánlásainak tükrében a státustörvény már a szükséges törvény képét ölti magára.

Eörsi István³ is a magyar kisebbségeket félti a magyar nemzet határokon átívelő újraegyesítő kísérlete miatt, mivel a kormány törekvéseinek egyes vonatkozásai szélsőségesek, illetve a státustörvénnyel kapcsolatos vita tényleges címzettjei nem is a kisebbségek, hanem a radikális jobboldal szavazótábor. A kormány tevékenységét - véli Eörsi - az a cél vezérli, hogy belpolitikai csatározásai során a MIÉP szavazóit a saját oldalára állítsa. Eörsi egyúttal tagadja a kormány őszinte szerepét a Magyar Állandó Értekezlet keretében, illetve kétellyel illeti a határmódosítás nélküli nemzeti egyesítés eszméjét. Ha a kedvezmények a nyelvi és kulturális identitás megőrzésének támogatásán túl terjednek, az ahhoz fog vezetni, hogy Magyarország új kisantantot kovácsol maga köré. Az írás második részét nehéz vitatni, mégis kiegészítésre szorul. Ugyanis a törvénytől érintett országok (elsősorban Romániára és Szlovákiára kell gondolnunk) nem csupán passzív felek a területükön élő kisebbségek miatt, hanem maguk is törvényalkotó akarattal jelentkeznek, saját, immár az ő határaikon kívül eső kisebbségek végett. A kérdés tovább bonyolódik, amint megállapítjuk, hogy ezen államok kölcsönösen rendelkeznek egy-egy kisebbséggel saját területükön. Egy új kisantant kiépülése ettől még valós veszély, de valószínűbb, hogy ez egyetlen államnak sem önérdéke, inkább taktikai, retorikai

próbatétel. Más oldalról közelíti meg a kormány diplomáciai ténykedését Szále László, a kormányfői megállapodást előkészítő levélváltás kapcsán a román javaslatokat elemezve pontonként mutatja ki, hogy azok visszaélnék az EU elvi útmutatásával, ami előírja, hogy az érintett országok kölcsönösen értsenek egyet, fogadják el az egymást érintő törvények szellemét. Adrian Nastase levele alapján nem létezhet olyan Magyarországon összeállított kedvezménytörvény, amelyben a környező országok ne találnának kifogást, azok kijavítása esetén pedig újabbakat (ez végül nem történt meg). Szále László publicisztikája tehát kiegyensúlyozottabb véleményt alkot az eddigiekhez képest azzal, hogy a román fél felelősségét is megállapítja a törvényalkotás során. A kérdést a térség érzékenységének összefüggésében láttatva hozzájárul ahhoz, hogy a Magyar Hírlapban kibontakozzék az árnyalt vita a törvény tartalmával és céljaival kapcsolatban. Publicisztikával leggyakrabban Nagy Iván Zsolt jelentkezik.⁵ Kiemeli a státustörvény elfogadásával összefüggő EU-kifogásokat, ugyanakkor jelzi, hogy az Európai Parlament kimondta: a magyar jogszabály nem ellentétes a társulási szerződéssel, amíg az érintett országok nem az unió tagjai. Megismétli azt a vélekedést, hogy a státusvita címzettje a választópolgár, és hogy a kerettörvény feltehetőleg a határon túli közösségeknek többet árthat ottani belpolitikai okokból. Szemére veti a polgári kormánynak a túlzott arroganciát, a regionális magabiztosságot, s összegzésként megállapítja, hogy a törvény nélkül legalább annyira hatékonyan lehetne segíteni a kisebbségben élőket, mint általa. A kritikák sokasodásával igazolódni látja az SZDSZ álláspontját, amely a magyarországi pártok közül egyedülként nem fogadta el a törvényt. Sértőnek tartja a kormány szóhasználatát is, amikor az nemzeti konszenzussal elfogadottnak nevezi a törvényt (93%-os többséggel szavazott a Magyar Országgyűlés - a szerző), holott az egyik parlamenti párt ellenezte.

Ezzel meghatározhatjuk a törvény elfogadásával, várható hatásaival foglalkozó, a Magyar Hírlapban megjelent kisebb írások eredőjét, amely csaknem egyhangúan azt célozza meg, hogy *egyrészt* a magyar kormány önmagának tulajdonított gyámolító, újraegyesítő szerepe - vagyis azon elképzelése, hogy a trianoni szerződés óta először fog érdemben tenni a szülőföldjükön boldogulni kívánó magyar nemzetrészekért, az egyes családok, személyek lelki és anyagi megerősítéséért, a vállalkozói lehetőségek bővítéséért, valamint különösen az anyaországban való könnyebb boldogulásukért és megbecsülésükért - belpolitikai okokra vezethető vissza, és az uniós elvek, előírások segítségével túlzásai választási fogásokként leplezhetőek. *Másrészt* előre megállapítható, állítják a Magyar Hírlap szerzői, hogy a törvény gondokat fog okozni a határon túli magyar közösségek számára, mert a státusvita miatt romlani fog az eddig úgy-ahogy elviselhető magyar-román viszony. A kisebbségek saját bőrükön fogják tapasztalni, hogy pontosan mihez is vezet a kormány régiós önteltsége.

Joggal merülhet fel ezt követően a Magyar Hírlap olvasójában, hogy a publicisztikákat egy-egy részletes interjú támaszthatja alá. A két fontos kritika kapcsán meg kell szólalnia a két érintettnek: a magyar kormány, illetve a kisebbségi (elsősorban az erdélyi) magyar közösség képviselőjének. A kormány véleményével azonban nem találkozhatunk ezeken a hasábozon, és részben a másik interjú is elmarad, hiszen az RMDSZ elnökével közölt beszélgetés⁶ jóval rövidebb a várhatónál, a vitatott részleteket nem tisztázza módszeresen. (Közismert a Magyar Hírlap és a polgári kormány feszélyezett viszonya, de ugyancsak közismert szerkesztői elkötelezettsége, hogy az újságban igyekeznek egy-egy vitatható, aktuális kérdést más-más oldalról is bemutatni. Az a tény, hogy a többi politikai napilap esetében is hasonló a hatalom ábrázolása, nem mentheti fel az egyoldalú szerkesztői gyakorlatot.)

De lássuk, mit mond Markó Béla? Vajon várható-e az erdélyi magyar közösségek irányában újabb politikai nyomás, egyes jogosítványok elvesztése? Az RMDSZ elnöke más irányból közelít a kérdéshez. Szerinte a folyamatos nézetkülönbségek megterheltek a magyar-román viszonyt, viszont a törvénnyel és az (interjú előtt megkötött) kormányfői megállapodással megteremtődött a lehetőség arra, hogy a kapcsolatok jó ütemben fejlődjenek. A törvény szimbolikus jelentősége mellett több tartalmi változást is hoz. Lényege ennek az, hogy törvényben rögzíti Magyarország és a Magyarországon kívül élő magyarság kapcsolatát. Éppen ezért az RMDSZ kezdettől fogva a megegyezést sürgette, és ennek érdekében közbenjárt mindkét kormánynál. A rövid beszélgetésben Markó Béla három különböző helyen is azzal zárta gondolatmenetét, hogy az erdélyi magyarságnak elemi érdeke volt, hogy megszülessen ez a törvény, és azt az útjára bocsátó kormányfői megállapodás.

Az interjú végén pedig jelezte, ennek megfelelően ő maga is kiváltja az igazolványt. E vallomás révén megsemmisül a Magyar Hírlap elemzéseinek egyik gyűjtőérve, amely szerint a törvény hatályba lépésétől a kisebbségek romló helyzete, jogosítványaik fokozatos elvesztése várható. Bár ez a lehetőség továbbra is fennáll, hiszen tartogathatnak az elkövetkező hónapok, évek ilyen irányú változásokat, de akkor, amikor az esetleges körülményt potenciális elszenvedőik vállalják, ezt a döntést, mint felelős polgárookra, az érintetteknek kell hagyni. Marad tehát a belpolitikai, a választásokhoz kötött magyar-magyar vonatkozású érv. E kérdésről - ha a kitüntetetten érintett kormány nem is szólalhatott meg - immár valódi, a publicisztika kereteit meghaladó vita bontakozott ki. Ebben hárman vettek részt: Budapestről Bauer Tamás, a Szabaddemokraták Szövetségének országgyűlési képviselője, illetve Erdélyből Bíró Béla

és Máthé Éva közírók. Mindhárman gyakran kapnak nyilvánosságot a Magyar Hírlap hasábjain. A vitát Bauer Tamás írásai vezeték fel. Nézeteit három különböző alkalommal ütközteti a státustörvény háttérével, eszmeiségével, illetve a törvénynek szabad végrehajtást adó kormányfői megállapodással.⁷ Időben a harmadik írás nem tartozik szorosan a tárgyunkhoz, mivel abban a korábban kifejtett nézeteit ismétli meg eltérő címmel. Az MSZP politikusait azzal vádolja, hogy a státustörvény vitájában képviselt álláspontjukat feladták (az MSZP-nek, jóllehet a törvényt megszavazta, a külügyi bizottság beszámolóját hatalmában állt volna megvívózni, és arra kényszeríteni a kormány képviselőit, hogy nagy nyilvánosság előtt válaszoljanak az esetleges kritikákra - a szerző).

A másik két írás azonban kimondottan a törvénnyel foglalkozik, ezért azokat részletesebben kell megvizsgálnunk. Az első cikk a magyar státustörvény és az európai normák egymáshoz való viszonyát elemzi. Felidézi az uniós országjelentés, illetve a Velencei Bizottság ajánlásainak azon pontjait, amelyek a magyar kormánynak a törvényben álló megoldásait bírálják. Idézi Ralf Ekeusnak, az EBESZ kisebbségi főbiztosának és Erik Jürgensnek, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése emberi jogi bizottsága jelentéstevőjének a felhívását, akik ugyancsak óvatosságra intenek a jog asztalánál, és kifogásolják a törvény elfogadásának módját. Bauer Tamás olvasatában ezek a kritikák - amelyek többnyire nem a törvény passzusait érintik - sokszor élesebben hatnak az idézett helyeknél.

Amikor azt állítja, hogy a Fidesz-kormány "a most - részben az ő kezdeményezésére - újrafogalmazott európai normával ellentétesen jár el: egyoldalúan elfogadtatta a maga törvényét a magyar parlamenttel, és csak azt követően állt szóba azoknak az országoknak a kormányaival, amely országok állampolgáira a törvény vonatkozik (...), ez az eljárás szembevetődően ellentétes azzal a követelménnyel, amelyet jelentésében a Velencei Bizottság megfogalmaz", akkor világos, hogy itt túl szigorúan értelmezi a fennforgó kritikát. Ez ugyanis post festum bölcsesség, hiszen a magyar kedvezménytörvény időben megelőzte a Velencei Bizottság felállítását, mi több, a törvény - mint azt maga Bauer említi - hatással volt a kapcsolódó európai normára. Amikor a Fidesz-kormány a már ismert státustörvények sorában egy egészen új státustörvénnyel lépett elő, a korábbiaktól jelentősen eltérő jogszabályt alkotott. Vagyis a Velencei Bizottság igyekezett a magyar törvényt a régi normával egybefogni. Mivel azonban a norma maga sem maradhatott érintetlen (az anyaország felelőssége), következik, hogy a régi elvek alapján nem fogalmazható meg átfogó bírálat, a kibővített norma pedig éppannyira új, amennyire a vizsgált törvény. Összefoglalva ezt a kérdést azt mondhatjuk, hogy Bauer Tamás olvasatában csak az ajánlások elmarasztaló szócikkeit foglalja gyűjteménybe, s bár maga is alkalmazza a törvényre támaszkodó pozitív tartalmú részeket, amilyen az új norma kérdése, azokat Eörsi Mátyáshoz hasonlóan elhanyagolja. Azt azonban frappánsan fogalmazza meg, amit ez a kisebbség-elvi, újító eredmény a magyaroknak az uniós csatlakozással összefüggően hozhat: "a státustörvény elfogadásával Magyarország messzebbre került az uniós tagságtól, mint ahol a törvény megszületése előtt volt". De éppen ez juttatja az olvasó eszébe, hogy vajon az milyen reakciókat váltana ki az európai uniós fórumokból, ha Magyarország csendesen kivárná a csatlakozását, s annak beköszöntével próbálna kisebbségvédelmet gyakorolni. Bauer Tamás január 3-án közölt - időben a második - írása foglalja össze legátfogóbban a gondolatmenetét. Itt az alapszerződés tényéből indul ki, mint olyan szerződésből, amely az európai normákkal összhangban van mind a nyelvi, az oktatási, mind a közösségszerveződési kérdésekben. Az alapszerződés - folytatódik az érvelés - a romániai magyaroknak többlet lehetőségeket adott, ugyanakkor nem vett tőlük el semmit, hiszen az egyetlen ellentét a határok véglegességének újbóli elismerése volt. Azt Bauer is jelzi, hogy a romániai magyar közösség elégedetlen volt a szerződéssel, mivel kollektív jogokat és autonómiát remélt a magyar vállalásért cserébe, de az írás szerint a korábbi állapotokhoz képest ez mindenképpen előrelépést jelentett (emlékeznünk kell azonban e ponton a státustörvénnyel kapcsolatos Markó-nyilatkozatra, amely ezúttal az erdélyi magyarok elégedettségét közvetítette). Ezt követően bemutatja a kedvezménytörvény kialakulásának fontosabb állomásait. Jó alkalom adódik arra, hogy megismételje a publicisztikai írásoknál már említett régiós arroganciát: "az Orbán-kormány feltételezte: legsikeresebb átalakuló országgént, NATO-tagként megcsinálja a törvényt (...), s a szintén a NATO-ba és az Európai Unióba törekvő szlovákok és románok pedig majd némi háborgás után lenyelik." Bauer emlékeztet az uniós állásfoglalásokra, majd a Velencei Bizottságnak a románokra hátrányos ajánlásait ismerteti, ami a román politika a magyarénál is szűkösebb mozgásterét hivatott ábrázolni: a bizottság egyértelműen arra készítette a feleket, hogy állapodjanak meg. A román kormány a törvényt fogadta el, a magyar azt az elvet, hogy a munkajog szigorú világában nem biztosíthat önállóan foganatosított kedvezményeket. Ugyancsak a munkafejlesztéssel kapcsolatban kellett megnyitni a vontatottan előrehaladó magyar egészségügyet. Meglepő az eddigi premisszák tükrében, de Bauer egyik kérdést sem tartja kezelhetetlennek, egy helyütt például így fogalmaz: "az egész ország egészségügyi helyzetéhez képest a néhány ezer további igényjogosult megjelenése marginálisnak tűnhet - azokban azonban, akik nem jutnak hozzá a szükséges gyógyszerekhez vagy nem kerülnek időben műtőasztalra, ennek a marginális többlet igénynek a befogadása is riasztalmat kelt." Ha a gondok nem olyan jelentősek, akkor érthetetlen, hogy Bauer Tamás és az SZDSZ miért ellenzi hevesen a státustörvényt, miért vitatja annak a határon túli közösségekre gyakorolt döntő fontosságát, miért állítja szembe őket az anyaországi munkaerőpiac szereplőivel? Talán éppen az SZDSZ vitatkozik választási megfontolásokból? Legalábbis erre utal Máthé Éva, aki korábbi,

marosvásárhelyi keltezésû helyzetjelentéseiben azon félelmeknek adott hangot, hogy a státusra vonatkozó nem lesz majd más, mint kirakattörvény. De még ebben az esetben is "egy dolog tagadhatatlan. Igazuk van mindazoknak, akik azt mondják: a magyar nemzetet legalább tudati szinten egyesíteni kell. Nagyon hosszú volt az út a határon túli nemzettestek elidegenítéséig. A folyamat - főleg Magyarországról nézve - sikeres volt"⁸. A baloldali ellenzék sorozatos kritikáit olyan távolinak érzi az erdélyi magyarok közfelfogásától, hogy azt mással nem tudja indokolni, csakis a közleg választásokkal. Szerinte ennél a kampány-ízû érvelésnél szomorúbb, hogy az ellenzék tevékenysége, uszítása miatt magyar és magyar közé fal kezd épülni: "itt és most a határon túli magyaroknak egy olyan státusa körvonalazódik, betonozódik bele az anyaországiak tudatába, amiből a közeljövôben az következik, hogy a határon túli magyar lesz a további minden rossz forrása." Az erdélyiek hangulatának, érzelmeinek ihletten hangot adó Máthéírás után⁹ azt várná az olvasó, hogy a lehangoló következtetésekre már másnap, harmadnap jelentkeznek a hasábokon gyakran szereplô írók, politikai szereplôk, hiszen Máthé Éva azt a második, döntônek vélt érvet cáfolja, hogy a státustörvény igazi célja a radikális szavazók megszólítása a 2002. áprilisi választások elôtt. De a várakozásnak ezúttal sincs kézzelfogható eredménye: egyedül egy olvasói levél érkezik Fencsik Flóra tollából¹⁰.

S bár a végére maradt (és a valóságban néhány nappal megelôzi Máthé Éva írását), Bíró Béla *Veszedelmes játszma* címû sodró erejû elemzése tulajdonképpen lezárja a vitát azzal, hogy Bauer Tamás (aki érdekes módon egyik írásában éppen Bíróra hivatkozott, mint aki helyesen látja a törvény anomáliáit) érvét is megdönti, miszerint a státustörvény az európai normákkal és az uniós jelentéssel szembeáll. Lehetséges ez? Lehetséges-e egyáltalán - kérdezhetnénk, hiszen Bauer pontról pontra mutatta meg, hogy az európai ajánlások és jelentések, kisebbségvédelemmel foglalkozó biztosok a törvény egyoldalúságát jelezték a kormánynak. Bíró Béla ezekhez a kritikái pontokhoz még általánosabban tud közelíteni, bevallva, hogy kiinduló álláspontja neki is az volt, hogy a törvény a romániai magyar kisebbség életére hátrányos következményekkel járhat, amennyiben extraterritoriális gögje, diszkriminatív hatálya (munkajog) megmarad. Amikor a kormány a törvénynek ezeken a cikkein javított, összhangba hozta azokat az európai törvényekkel és az általános emberi értékekkel, akkor helyzetet teremtett. Helyzetet azok számára, akik komolyan gondolták, hogy a törvénynek elkészíthetô egy helyes változata. Azonban a kijavított törvényt némely közírók és ellenzéki politikusok tovább támadták, ahelyett, hogy ôk maguk is a törvény változásai mentén változtattak volna álláspontjukon, így leleplezték azt, hogy valójában miért is támadták a törvényt. Bíró Béla egyenesen azt állítja, hogy kiábrándult a baloldali vitafélból. Aki most a magyarországiakat félti - állítja Bíró - ugyanaz, mint aki korábban fölszólalt a tisztos romániai román polgárok megkülönböztetése ellen, s most ugyanaz, mint aki az erdélyi magyarok ellen beszél: "a bújtatott sugallatok, melyek az átlagember feltételezett idegengyûlöletét célozzák meg, a jobb érzésû magyarokban is könnyen azt a látszatot kelthetik, hogy a sokat hangoztatott románbarátság mögött voltaképpen az erdélyi magyarok iránt érzett ellenszenv húzódik meg, azaz, hogy sok ellenzéki politikus számára a románoknál csak mi, romániai magyarok vagyunk ellenszenvesebbek."¹¹ Bíró Béla sommás ítélete Platón Menexenosz címû dialógusát juttatja eszünkbe. Egyáltalán nem tûnt fel a régebbi kutatóknak, hogy a szöveg emelkedett hangneme (Periklész gyászbeszéde a csatában elhunyt görögök felett) finom iróniával van átfûzve. Platón ezzel a kortársak történetírói gyakorlatát, elsôsorban Iszokratész Pánegürikoszát kritizálta, aki Alkibiadész tetteiból és a méloszi ütközetbôl is hazafias elbeszélést szerkesztett. Platón Iszokratésszel csak annyiban értett egyet, hogy a görögökre a legnagyobb veszélyt a tengeri hatalmuk hozta, mivel az vezetett pusztító hadjárataikhoz, mértéktesvesztésükhöz. Iróniája mégis olyan finom, a jelentôs nézetkülönbség ellenére, hogy alig vehetô észre a dialógus sorai közt. Platón egyik legjelentôsebb kutatója, Taylor¹² ezt azzal magyarázza, hogy az egyoldalú bírálát és hízelgés nemcsak eredménytelen, hanem unalmas is. Akik tehát a törvényt és a kormány nemzetrészeket felkaroló kísérletét így bírálják¹³ vagy magasztalják, akik álláspontjukon képtelenek az elôrehaladás jegyében változtatni, ôk kritikáikkal nem járulnak hozzá ahhoz, hogy az anyaország és a határon túli magyar közösségek céljaiknak megfelelôen egymással szövetkezzenek.

Jegyzetek

¹ *Magyar Hírlap*, XXXIV évfolyam, 249. szám, 11. - 2001. október 25.

² Kántor Zoltán: A státustörvény - nemzetpolitika vagy a kisebbségvédelem új megközelítése.

Magyar Kisebbség, 2002. 1. szám.

³ *Magyar Hírlap*, XXXIV évfolyam, 253. szám, 11.

⁴ *Magyar Hírlap*, XXXIV évfolyam, 276. szám, 11.

⁵ *Magyar Hírlap*, XXXIV évfolyam, 253, 267. számok, XXXV évfolyam 16. szám, 11.

⁶ *Magyar Hírlap*, XXXV évfolyam, 1. szám, 4.

⁷ *Magyar Hírlap*, XXXIV évfolyam, 268. szám, 10.; XXXV évfolyam, 2. szám, 11.; XXXV évfolyam, 13. szám, 10.

⁸ *Magyar Hírlap*, XXXIV évfolyam, 257. szám, 11.

⁹ Máthé Éva: Szavak, melyek égetnek. *Magyar Hírlap*, XXXV évfolyam, 15. szám, 11.

¹⁰ *Magyar Hírlap*, XXXV évfolyam, 18. szám, 10.

¹¹ *Magyar Hírlap*, XXXV évfolyam, 9. szám, 11.

¹² A. E. Taylor: *Platón*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. 71.

¹³ A kézirat leadását követően a Magyar Hírlapban végre megjelent egy, a státustörvényt geopolitikai szempontból méltató írás Csekő Árpád tollából (vö.: Magyar Hírlap XXXV évfolyam 32. szám, 11.) Ebben azonban nincs utalás a korábbi kritikákra.

- Kántor Zoltán: A státustörvény: nemzetpolitika vagy a kisebbségvédelem új megközelítése?
- Bakk Miklós: A menetközbeni paradigma
- Bauer Tamás: A státustörvény: kisebbségvédelem helyett "nemzetpolitika"
- Bíró Béla: Megkülönböztetett diszkrimináció?
- Bodó Barna: Eseménytörténet és szellemrajz
- Borbély Zsolt Attila: A státustörvény: magyar nemzetstratégiai alapvetés és nemzetpolitikai lakmuszpapír
- Brigid Fowler: Hozzászólás Kántor Zoltán vitaindító írásához
- Majtényi Balázs: A szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény vitás jogi kérdései
- Németh Zsolt: A határokon átívelő nemzeti integráció jegyében
- Tabajdi Csaba: A kedvezménytörvény 1989-ben kezdődött a kisebbségi rendszerváltozás folyamatában
- Tóth Judit: Sem nemzetpolitika, sem kisebbségvédelem
- Plugor Magor: A státustörvény vitája a Magyar Hírlapban
- 2001. évi LXII. Törvény a szomszédos államokban élő magyarokról
- A Velencei Bizottság jelentése a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról
- A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata
- John Hutchinson: Etnicitás és modern nemzetek
- Bárdi Nándor - Kovács Éva - Misovicz Tibor: Politikai attitűdök, nemzeti önképek az erdélyi magyarság körében (1997)
- Fráter Olivér: Kivándorlás és menekültügyi kérdés a székelyudvarhelyi református egyházközség számadatai tükrében (1908-1936)
- Kántor Zoltán: Az RMDSZ és a romániai magyar társadalom: alternatívák vagy kényszerpályák?
- Salat Levente: Javaslat a romániai magyar kisebbségi társadalom intézményes keretének megreformálására
- Veress Emőd: Észrevételek a törvényerejű kormányrendeletek romániai gyakorlatáról
- Alt Mónika - Boga Emese: Se vele, se nélküle
- Csata Zsombor: A politikai-adminisztratív elit változásai Csíkszeredában
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kisebbségvédelem megvalósulása a nemzetközi szervezetekben (ENSZ, ET, EBESZ, KEK)
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1990

